

**КАФЕДРА ХОРОВОГО ТА ОПЕРНО-СИМФОНІЧНОГО
ДИРИГУВАННЯ**

СИЛАБУС

ОСНОВИ ІНСТРУМЕНТУВАННЯ ТА ДИРИГУВАННЯ

Освітній рівень	Перший (бакалаврський) рівень	Курс	IV
Ступінь освіти	Бакалавр	Семестр	7, 8
Галузь знань	02 Культура і мистецтво	ECTS	6
Спеціальність	025 Музичне мистецтво	Аудиторних годин	64
Освітньо-професійна програма	Сольне інструментальне та вокальне виконавство	Лекції	32
		Практичні/семінарські	32
		Індивідуальні	–
		Самостійна робота	116
		Семестровий контроль	Іспит – 4

Інформація про викладачів

ПІБ, посада	Плужніков Віктор Миколайович, доцент
Профіль викладача	http://num.kharkiv.ua/assets/img/structure/faculties/performing-musicology/choral-conducting/Plushnykov_2022.pdf
E-mail	pluzhnikov67@ukr.net

Анотація навчальної дисципліни.

Силабус навчальної дисципліни «Основи інструментування та диригування» складено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів. Силабус укладено відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчання. Силабус визначає обсяги знань, які здобувачі освіти повинні опанувати відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни «Основи інструментування та диригування»,

необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень.

Метою вивчення навчальної дисципліни є ознайомлення і практичне осягнення методів і засобів інструментування, шляхом створення самостійно інструментованих аранжувань, а також оволодіння навичками оркестрового диригування.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти повинні **знати**:

- виразні та технічні можливості всіх груп симфонічного оркестру та окремих інструментів;
- термінологічну систему, що склалася в практиці симфонічного оркестру;
- етапи розвитку оркестру, основні сучасні роботи з вивчення проблем інструментування та диригування;
- етапи розвитку оркестрового диригування та оперно-симфонічного виконавства;
- теоретичні основи диригування: термінологію, способи тактування простих, складних і мішаних схем, закономірності диференційного використання функцій рук;
- принципи постановки диригентського апарату;
- способи удосконалення мануальної техніки диригента;
- особливості роботи диригента з симфонічною партитурою;
- сутність інноваційних методичних розробок для підготовки оркестрових диригентів, що застосовуються в різних країнах.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти повинні **уміти**:

- робити технологічний аналіз партитури, до якого входить вивчення всіх елементів фактури, а також їх співвідношення, взаємодії та взаємозв'язків;
- робити художньо-змістовний аналіз, внаслідок якого визначається роль оркестрових засобів в побудові основних образів твору і в їх розвитку.
- створювати власні інструментовки музичних творів для різних інструментальних складів.
- орієнтуватися в спеціальній методичній літературі;
- обґрунтовувати власну думку щодо раціональної постановки диригентського апарату;
- диригувати прості, складні і мішані схеми тактування в різних темпах та типах артикуляції, за необхідністю маркуючи або зупиняючись на будь-якій долі;
- під час диригування користуватися руками незалежно одна від одної, намагаючись уникнути симетричних рухів;
- відтворити в ауфтакті та основному жесті зміни темпу, артикуляції, динамічних нюансів;

- виділити окремі найважливіші голоси з загальної оркестрової фактури;
- підготувати необхідний нотний матеріал та провести оркестрові репетиції;
- стисло та зрозуміло висловлювати оркестрантам власні побажання, користуючись термінологічною системою;
- співпрацювати з солістами (вокалістами, інструменталістами), враховуючи їх фахові та психологічні особливості;
- раціонально використовувати репетиційний час.

Здобуті знання та уміння забезпечують формування таких компетентностей, зокрема, **загальних** компетентностей:

ЗК 1. Здатність до спілкування державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 2. Здатність розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 4. Здатність до розв'язання різноманітних проблем.

ЗК 5. Здатність до пошуку, аналізу та узагальненню інформації з різних джерел.

ЗК 8. Здатність застосовувати накопичені знання у практичних ситуаціях.

ЗК 9. Здатність до шанобливого й дбайливого ставлення до історичної спадщини і культурних традицій.

ЗК 10. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 12. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК 13. Здатність працювати самостійно, за необхідністю виявляти ініціативу та лідерські якості.

ЗК 14. Здатність до використання сучасних цифрових інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 15. Здатність генерувати нові ідеї – креативність.

Навчальна дисципліна спрямована також на формування **спеціальних** (фахових) компетентностей:

СК 1. Здатність усвідомлювати художньо-естетичну природу музичного мистецтва.

СК 2. Здатність диригента створювати власні художні концепції та реалізовувати їх у виконавській практиці, враховуючи особливості стилів різних епох.

СК 3. Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності музичного мистецтва, усвідомлювати взаємозв'язки та взаємозалежності між усіма елементами теоретичних та практичних знань музичного мистецтва.

СК 4. Здатність ефективно використовувати досягнення у теорії, історії та методології музичного мистецтва на підґрунті опанованої базової музикознавчої, музично-педагогічної, методичної літератури та нотного матеріалу для симфонічного оркестру.

СК 5. Здатність інтегрувати професійні знання та навички, вдало використовувати їх під час створення оригінальної художньої трактовки музичного твору.

СК 6. Здатність оперувати професійною термінологією в сфері фахової діяльності диригента камерного та симфонічного оркестру.

СК 7. Здатність збирати, аналізувати та синтезувати різноманітну художню інформацію та застосовувати її в процесі виконавської інтерпретації.

СК 8. Здатність застосовувати знання, вміння та професійні навички у процесі формування естетичних поглядів і художніх смаків вихованців.

СК 9. Здатність налагодити комунікацію із засобами масової інформації з метою популяризації та пропаганди досягнень оперно-симфонічного мистецтва з використанням можливостей цифрового телебачення та швидкісного Інтернету.

СК 10. Здатність вдало застосовувати як традиційні, так і інноваційні технології в процесі виконавської та педагогічної діяльності оркестрового диригента.

Навчальна дисципліна спрямована на формування **програмних результатів навчання:**

ПРН 1. Володіти професійними навичками виконавської, творчої та педагогічної діяльності;

ПРН 2. Демонструвати володіння теоретичними та практичними основами інструментування та аранжування музики, вміння здійснювати переклад музичних творів для різних колективів (камерного і симфонічного оркестру, ансамблю та хору).

ПРН 3. Володіти навичками диригування музичними колективами різних складів у концертно-виконавському та репетиційному процесі.

ПРН 4. Аналізувати музичні твори з виокремленням їх належності до певної доби, стилю, жанру, особливостей драматургії, форми та художнього змісту.

ПРН 5. Здійснювати аналіз музично-естетичних стилів та напрямків.

ПРН 6. Створювати індивідуальну художню інтерпретацію музичного твору та втілювати власну концепцію його виконання.

ПРН 7. Володіти аналітичними навичками жанрово-стильової та образно-емоційної атрибуції музичного твору при створенні виконавських, музикознавчих та педагогічних інтерпретацій.

ПРН 8. Володіти термінологією музичного мистецтва, а також його понятійно-категоріальним апаратом.

ПРН 9. Демонструвати музично-теоретичні, культурно-історичні знання з оперно-симфонічного мистецтва.

Перелік тем.

Змістовий модуль 1. Класифікація оркестрів; теоретичні та практичні основи інструментування.

Тема 1. Види та форми оркестрів.

- Тема 2.** Функції інструментування. Методи викладу оркестрової фактури.
- Тема 3.** Виразні та технічні можливості струнно-смичкової групи симфонічного оркестру.
- Тема 4.** Техніко-виразові особливості дерев'яних духових інструментів.
- Тема 5.** Поєднання групи дерев'яних духових з валторною.
- Тема 6.** Мідні духові як єдина група симфонічного оркестру.
- Тема 7.** Співвідношення груп дерев'яних та мідних духових.
- Тема 8.** Ударні інструменти симфонічного оркестру. Використання клавішно-ударних та щипкових інструментів.
- Тема 9.** Малий симфонічний оркестр: склад, технічні та виразні можливості.
- Тема 10.** Великий симфонічний оркестр.
- Змістовий модуль 2. Теоретичні та практичні основи диригування.**
- Тема 11.** Загальні положення викладання оркестрового диригування.
- Тема 12.** Основи постановки диригентського апарату.
- Тема 13.** Вивчення метричних схем тактування.
- Тема 14.** Різновиди ауфтактів, показ вступу інструментальним групам або окремим інструментам симфонічного оркестру, зняття фермат.
- Тема 15.** Опанування мануальною технікою диригування.
- Змістовий модуль 3. Підготовка до практичної роботи з симфонічним оркестром.**
- Тема 16.** Формування навичок самостійної роботи з симфонічною партитурою (спів окремих партій, виконання партитури на фортепіано; вміння передати оркестрантам змісту музичного твору та особливостей інтерпретації засобами диригентської техніки, слова, міміки).
- Тема 17.** Основні завдання репетиційного процесу з симфонічним оркестром.
- Тема 18.** Методичні рекомендації щодо проведення репетиційної роботи з симфонічним оркестром та солістом.
- Тема 19.** Психологічний аспект роботи диригента з оркестром.
- Тема 20.** Специфіка підготовки, організація та проведення відеофіксації концертної програми з симфонічним оркестром.

Форми та технології навчання.

Теоретичне лекційне навчання, семінарські заняття та самостійна робота, есе, презентація, інформаційні технології (аудіо та відеофіксації виконавських дій).

З навчальної дисципліни передбачені наступні види самостійної роботи здобувача вищої освіти: ознайомлення з методичною літературою; тезисне конспектування ключових питань лекцій, вивчення конспекту лекцій; письмові завдання; поглиблене вивчення оперних та симфонічних партитур, науково-методичної літератури, аудіо та відеофіксацій; відпрацьовування схем тактування та виконання запропонованих практичних завдань.

Зазначені види самостійної роботи виконуються здобувачем вищої освіти поза аудиторією.

Навчальні ресурси.

Усі необхідні для вивчення навчальної дисципліни основні та додаткові матеріали надсилаються у відповідну групу Viber, Messenger, Telegram тощо; використовуються застосунки Google Disk, Google Meet, Padlet, Zoom тощо.

Система оцінювання.

Кількість балів	Національна шкала	ECTS шкала
90-100	Відмінно	A
82-89	Добре	B
75-81	Добре	C
64-74	Задовільно	D
60-63	Задовільно	E
35-59	Незадовільно	FX
1-34	Незадовільно	F

90–100–A – відмінно. Повнота розкриття тематичного матеріалу: аналіз, порівняння і критичне узагальнення, знання методичної літератури. Адекватність наведених прикладів, знання методичного матеріалу. Аргументованість, логічність й послідовність відповіді, адекватне використання педагогічної термінології; переконливість викладу. Активна участь у навчальному процесі: доповіді, доповнення, практичні завдання, регулярна демонстрація самостійної роботи.

82–89–B – добре. Досить повне знання тематичного матеріалу, достатнє знання методичної літератури та методичного матеріалу. Аргументованість відповіді, використання педагогічної термінології, переконливість викладу. Активна участь у навчальному процесі: доповіді, доповнення, практичні завдання, демонстрація самостійної роботи нерегулярна.

75–81–C – добре. Достатнє знання тематичного матеріалу та знання методичної літератури. Достатня переконливість відповіді, використання педагогічної термінології. Участь у навчальному процесі нерегулярна.

64–74–D – задовільно. Недостатньо повне знання тематичного матеріалу, несистематизовані знання методичної літератури. Участь у навчальному процесі відсутня.

60–63–E – задовільно. Неповне знання тематичного матеріалу. Знання методичної літератури несистематизовані. Участь у навчальному процесі відсутня.

35–59–FX – незадовільно (з можливістю повторного складання).

Тематичний матеріал не засвоєно, відсутня систематизація знань, відповіді поверхневі. Участь у навчальному процесі відсутня.

1–34–F – незадовільно (з обов'язковим повторним вивченням дисципліни). Здобувач освіти не виконав індивідуальний навчальний план.

Інклюзивне навчання.

Навчальна дисципліна може викладатися для більшості здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Неформальна освіта.

У межах вивчення навчальної дисципліни передбачається участь здобувачів освіти у міжнародних та вітчизняних наукових конференціях, конкурсах творчих робіт, круглих столах, мистецьких конкурсах та фестивалях, відвідування культурно-мистецьких заходів тощо.

Політика навчальної дисципліни.

Викладання дисципліни відповідає вимогам Положення Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського «Про академічну доброчесність» <http://num.kharkiv.ua/share/docs/normat1%8C.pdf> та «Кодексу академічної доброчесності Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського» <http://num.kharkiv.ua/share/docs/normat/%96.pdf>

Рекомендована література.

Основна:

1. Андреева О. Ударні інструменти сучасного симфонічного оркестру. – К. : Музична Україна, 1985. – 72 с.
2. Барсова І. Книга про оркестр. Київ : Музична Україна, 1988. – 157 с.
3. Гайдено А. П. Інструментознавство та основи теорії інструментування. (Підручник). Харків: Майдан, 2010. – 156 с.
4. Дращиця Л. Інструментознавство: (інструменти духових оркестрів): навчальний посібник / Міністерство культури і туризму України, Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка.. Львів: ЗУКЦ, 2011. 167 с.
5. Канерштейн М. М. Питання диригентської майстерності. – К.: Музична Україна, 1980. – 184 с.
6. Кириленко Я. О. Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки : навч. посіб. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 108 с.
7. Клебанов Д. Лекції з інструментування : навч. посіб. / ред і доп. Турнеєв С., пер. Романюк І. Харків : «Естет Принт», 2019. 80 с.
8. Кофман Р. І. Виховання диригента: психологічні особливості / Р. І. Кофман. – К.: Музична Україна, 1986. – 40 с.
9. Кучер Л. І., Костенко Н. Є. Калабухін Анатолій Васильович / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова. – Харків : «Водний спектр Джі-Ем-Пі», 2017. – С. 475-476.

10. Лошков Ю. І. Генеза та становлення диригентського виконавства в Україні : монографія / Ю. І. Лошков. – Харків: Харк. держ. акад. культури, 2007. – 221 с.
11. Лошков Ю. І. Оркестрове диригентське виконавство: теорія та практика : посібник / Ю. І. Лошков. – Вінниця : Нова Книга, 2014. – 128 с. ISBN 978-966-382-463-5.
12. Макаренко Г. Виховання оперно-симфонічного диригента: досвід останніх десятиліть // Вісник Львівської академії мистецтв. Вип. 13. – Львів, 2002. – С. 50-62.
13. Макаренко Г. Генеза київської школи оперно-симфонічного диригування. Культурологія та мистецтвознавство // Київське музикознавство. – Вип. 11. – К., 2003. – С. 214-223.
14. Макаренко Г. Диригентське мистецтво як об'єкт теоретичного аналізу // Вісник державної академії керівних кадрів культури і мистецтв, № 3. – К., 2003. – С. 19-26.
15. Макаренко Г. Творчі аспекти формування художнього образу в діяльності оперного диригента // Музичний твір як творчий процес: Зб. статей. Науковий вісник. – Вип. 21 / Сост. В. Москаленко. – К., 2002. – С. 204-213.
16. Макаренко Г. Г. Творчість диригента: естетико-мистецтвознавчі виміри : монографія / Г. Г. Макаренко. – К.: Факт, 2005. – 328 с.
17. Макаренко Г. Утвердження нового способу диригування: досвід “після-вагнерівської п'ятірки” // Культурологія та мистецтво: Зб. статей. Київське музикознавство, вип. 9. – К., 2003. – С. 134-142.
18. Макаренко Г. Г. Формування та розвиток Київської оперно-симфонічної диригентської школи 20-х – 90-х років ХХ століття як цілісної системи виховання-навчання виконавців / Г. Г. Макаренко // Науковий вісник Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського: зб. статей. – К., 2004. – Вип. 40: Музичне виконавство, кн. 10. – С. 214-222.
19. Москаленко В. Теоретичний та методичний аспекти музичної інтерпретації: автореф. дис. ... доктора мист.: 17. 00. 02 / Київська державна консерваторія ім. П. І. Чайковського. Київ, 1994. 25 с.
20. Плужніков В. М. Адлер Герман Петер // Велика українська енциклопедія, т. 1 / Упорядник д.і.н., проф. Киридон А. М. – К.: Державна наукова установа “Енциклопедичне видавництво”, 2016. – С. 358.
21. Плужніков В. Диригування: Авторська програма для вищих навчальних закладів культури і мистецтв III-IV рівнів акредитації, напрям 6.020204 – Музичне мистецтво, спеціалізація “оперно-симфонічне диригування”, освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр / ХДУМ імені І. П. Котляревського. – Харків, 2011.
22. Плужніков В. М. Дорошенко Костянтин Леонтійович / Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017. До 100-річчя від дня заснування : мала енциклопедія / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова. – Харків : «Водний спектр Джі-Ем-Пі», 2017. – С. 225-226.

- 23.Плужніков В. М. З історії становлення харківської школи оркестрового диригування // Аспекти історичного музикознавства : зб. наук. ст. Вип. ІХ. Наукові рефлексії харківської музично-історичної школи / Харків. нац. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. А. М. Жданько, С. Г. Анфілова. – Харків : ХНУМ, 2017. – С. 67–79.
- 24.Плужніков В. М. «К. Л. Дорошенко – диригент, педагог, просвітник: монографія» – Харків : Колегіум, 2016. – 338 с., іл. ISBN 978-966-8604-90-4.
- 25.Плужніков В. М. Пірадов Володимир Йосипович / Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017. До 100-річчя від дня заснування : мала енциклопедія / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова. – Харків : «Водний спектр Джі-Ем-Пі», 2017. – С. 300-301.
- 26.Плужніков В. М. «Професія диригента та шляхи її формування в західноєвропейській театральній практиці ХІХ століття // Давидов М. Виконавське музикознавство. Енциклопедичний довідник. – Луцьк, 2010. – С. 255-256.
- 27.Рахлін Натан Григорович / Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017. До 100-річчя від дня заснування : мала енциклопедія / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова. – Харків : «Водний спектр Джі-Ем-Пі», 2017. – С. 311-313.
- 28.Сікорська І. Симеонов Костянтин Арсенович // Шевченківська енциклопедія: – Т. 5: Пе–С : у 6 т. / Гол. ред. М. Г. Жулинський. – Київ : Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка, 2015. – С. 757-758.
- 29.Тольба Веніамін Савелійович / Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017. До 100-річчя від дня заснування : мала енциклопедія / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова. – Харків : «Водний спектр Джі-Ем-Пі», 2017. – С. 341-342.
- 30.Турчак С. В. Диригент в оперному театрі / С. В. Турчак // Рожок В. І. Сонячний маестро: монографія. – К.: Автограф, 2006. – С. 214-218.
- 31.Хащеватська С. С. Інструментознавство. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 256 с.
- 32.Штейман Ізраїль Соломонович / Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017. До 100-річчя від дня заснування : мала енциклопедія / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова. – Харків : «Водний спектр Джі-Ем-Пі», 2017. – С. 370-371.
- 33.Berlioz H. Treatise on Instrumentation. New York: Edwin F.Kalmus. 1991. 432 р.
- 34.Berlios Hector. Le Chef D'orchestre : Théorie De Son Art. Paris, 1856.

35. Wagner on conducting. Richard Wagner. Translated by Edward Dannreuther. Dover publications, INC., New York. 1989. – 118 s. ASBN 0-486-25932-3.
 36. Forsyth C. Orchestration. London: Dover Publications. 2013. 520 p.
 37. N. Malko. The conductor and his baton. Copenhagen, Wilhelm Hansen, 1950. – 230 s.
 38. Piston W. Orchestration. London: Victor Gollancz LTD. 1969. 477 p.
 39. R. Wagner. Über das Dirigieren (1869). Leipzig, Breitkopf und Härtel, oJ 1911.
 40. The History of Orchestration by Adam Carse. Dover Publications, Ins., New York. 2012. – 368 s.
- Додаткова:**
41. Ковач Ю. Інструментування для духового та естрадного оркестрів. Харків, 2007. – 97с.
 42. Кучер Л. І. Анотований каталог вистав Оперної студії Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Доповнення та розширення. Довідник. – Х.: Вид-во ТОВ «Водний спектр Джі-Ем-Пі», 2017. – 140 с., ил.
 43. Кучер Л. І. Українські оперні студії: історія і сучасність. – Харків : Торсінг, 2002. – 204 с.
 44. Турчак С. Робота над балетом “Ольга” / С. Турчак // Рожок В. Сонячний маестро: монографія. – К.: Автограф, 2006. – С. 219-226.
 45. Черкаський Л. Музичні інструменти українського народу. Київ : Балтія-друк, 2007. 264 с.

Рекомендовані інтернет-ресурси

1. Бібліотека ХНУМ імені І. П. Котляревського
<http://repo.num.kharkiv.ua:999/ru/elcat>
2. Гамкало І. Д. Диригентське мистецтво // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=24362 (дата перегляду: 06.10.2022).
3. Інструменти симфонічного оркестру 1 частина
<https://youtu.be/D46SpB5Bvf8>
4. Національна бібліотека імені В. І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>